



ministarstvo znanosti obrazovanja i športa



SPOMEN PODRUČJE **jasenovac** MEMORIAL SITE

Robert Skenderović

Poučavanje o holokaustu na temelju video svjedočenja
Nastavna jedinica: Stradanje žena i djece u logoru Jasenovac

Zagreb, 2007.

Korišteni video materijali su u vlasništvu Zaklade Shoah i Javne ustanove Spomen područje Jasenovac

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
lektura

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
multimedijska obrada

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
Uprava za međunarodnu suradnju
izdavač

dr. sc. Radovan Fuchs
pomoćnik ministra za međunarodnu suradnju
za izdavača

300 primjeraka
naklada

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 651053

ISBN 978-953-6569-51-9 (cjelina)
ISBN 978-953-6569-47-2

PRIPREMA ZA IZVOĐENJE NASTAVNE JEDINICE

AUTOR: DR. SC. ROBERT SKENDEROVIĆ, HRVATSKI INSTITUT ZA POVIJEST,
ZAGREB

PREDMET: POVIJEST

RAZRED: ZAVRŠNI RAZREDI SREDNJE ŠKOLE

NASTAVNA TEMA: DRUGI SVJETSKI RAT

NASTAVNA JEDINICA:

STRADANJE ŽENA I DJECE U LOGORU JASENOVAC

Ciljevi

Upoznati učenike sa stradanjem zatočenika koncentracijskoga logora Jasenovac i povezati ovu temu s ostalim nastavnim jedinicama vezanima uz Drugi svjetski rat i holokaust. Kroz stradanja žena i djece, čija je nevinost neupitna, nastavna jedinica treba učenicima pokazati zločinački karakter ustaškoga režima.

Zadatci

Obrazovni – Upoznati učenike s osnovnim činjenicama o okolnostima nastanka i djelovanju koncentracijskoga logora Jasenovac, s posebnim težištem na stradanje žena i djece. Učenici trebaju usvojiti činjenice o dobnoj, spolnoj i nacionalnoj pripadnosti zatočenika, tragediji fizičkog i psihičkog stradanja i pokušajima otpora.

Funkcionalni – Analizom različitih izvora znanja (fotografija, povijesnih dokumenata, video-svjedočenja) unaprijediti kod učenika sposobnost analitičkoga pristupa i kritičkog mišljenja te prepoznavanja društvenih anomalija koje mogu dovesti do stvaranja zločinačkih režima.

Odgojni – Razvijati osjećaj za pravednost, poštivanje različitosti i nepomirljivost prema stradanju nevinih ljudi. Stvarati svijest o važnosti aktivnog uključivanja u društveni život, posebice kada su ugrožene demokratske vrijednosti i ljudska prava pojedinih skupina ljudi.

Metodički postupci:

Oblici rada:

- frontalni
- grupni

Metode i postupci:

- metoda usmenog izlaganja
- metoda razgovora
- metoda demonstracije
- rad na tekstu, slikovnim materijalima i video-svjedočenjima

Nastavna sredstva i pomagala:

1. Srpski dječaci u ustaškim uniformama (fotografija)
2. zemljovid NDH
3. zemljovid Jasenovca
4. Zakonska odredba o upućivanju nepoćudnih i pogibeljnih osoba na prisilni boravak u sabirne i radne logore Nezavisne Države Hrvatske (tekst)
5. svjedočenje Lidije Zlatić o stradanju djece (tekst)
6. srpske žene i djeca (fotografija)
7. djeca u Kuli (fotografija)
8. romske žene i djeca u Uštici (fotografija)
9. židovska djevojčica s trakom „Ž“ (fotografija)
10. svjedočenje Pave Peršić Molnar[10:39] (video i transkript)
11. svjedočenje Gabriela Wintera o Romima [2:05] i o njegovoj obitelji [2:45] (video i transkript)
12. tablica s brojčanim pokazateljima žrtava konclogora Jasenovac po dobi, spolu i nacionalnoj pripadnosti

Ključne riječi i pojmovi:

- ustaše, holokaust, genocid, antisemitizam, totalitarizam, zatočenici, koncentracijski logor

Korelacija:

- vjeronauk, etika, hrvatski jezik

Organizacija nastavnog sata – artikulacija nastavne jedinice

I. UVODNI DIO (10 min)

MOTIVACIJA – Profesor pokazuje učenicima fotografiju grupe dječaka u ustaškoj uniformi. (prilog 1)

Pitanja: Tko su djeca na slici? Čije uniforme nose? Jeste li već negdje vidjeli takve uniforme? Koje su nacionalnosti? Gdje su im roditelji? Kakve osjećaje pokazuju njihova lica?

Profesor odgovore zapisuje na ploči. Zatim otkriva podrijetlo fotografije. Riječ je o srpskim dječacima koje su ustaše odvojili od roditelja 1942. Roditelji dječaka sa slike dijelom su poubijani u logoru Jasenovac, a dijelom deportirani u Njemačku na prisilan rad u njemačkim tvornicama. Dječaci su po zapovijedi ustaškog zapovjednika Vjekoslava Maksa Luburića obučeni u ustaške odore, premda su upravo ustaše bili odgovorni za stradanja njih i njihovih roditelja.

Pitanja: Tko su ustaše? Koje su etničke zajednice posebice progonili? Kako se zove stradanje Židova u Drugom svjetskom ratu? Jesu li čuli za koncentracijski logor Jasenovac?

NAJAVA TEME „Stradanja žena i djece u logoru Jasenovac“:

Ustaše su osnovali koncentracijski logor Jasenovac 1941. godine i držali ga sve do kraja rata, odnosno proljeća 1945. Sastojao se od pet logora: Logor I (Krapje), Logor II (Bročice), Logor III (Jasenovac-Ciglana), Logor IV (Jasenovac-Kožara), Logor V (Stara Gradiška). U njemu je poubijano oko 80.000-100.000 ljudi. Najviše su stradavali Srbi, Židovi i Romi te hrvatski i drugi antifašisti. Među zatočenicima je bilo mnogo žena i djece, što razotkriva brutalnost ustaškog režima, pa će se učenici u ovoj nastavnoj jedinici upoznati s njihovim stradanjem.

II. OBRADA NOVOG GRADIVA (25 min.)

1. Ustaški koncentracijski logor Jasenovac (zemljopisni položaj)

- zemljovid NDH s upisanim mjestima Jasenovac i Stara Gradiška (prilog 2)
- zemljovid Jasenovca (prilog 3)
- Zakonska odredba o upućivanju nepoćudnih i pogibeljnih osoba na prisilni boravak u sabirne i radne logore Nezavisne Države Hrvatske (prilog 4)

Pitanja:

- Nađite na zemljovidu NDH mjesta Jasenovac i Staru Gradišku u kojima su djelovali logori. U kojem su se dijelu tadašnje NDH nalazili ti logori?
- Nađite na zemljovidu Jasenovca mjesta Jasenovac, Bročice i Uštica, u kojima su bili koncentracijski logori, te Donju Gradinu, na kojoj su ubijani i zakopavani

- zatočnici (prilog 3). Pronađite željezničku prugu na zemljovidu. Zašto su ustaše napravili koncentracijski logor uz prugu?
- Pročitajte Zakonsku odredbu o upućivanju nepoćudnih i pogibeljnih osoba na prisilni rad u sabirne i radne logore (prilog 4). Može li se na ikoji način uvrstiti djecu kao „nepoćudne i pogibeljne osobe“ za državu? Kako se u zakonskoj odredbi nazivaju logori u koje se upućuju „nepoćudne i pogibeljne osobe“? Može li se iz zakonske odredbe zaključiti da se radi o logorima smrti?

2. Stradanje žena i djece u logoru Jasenovac

Podjela učenike u grupe – grupni rad

Stradanje Srpkinja:

Analiza teksta svjedočenja Lidije Zlatić (prilog 5)

Pitanja:

- Zašto su Srbi odvedeni s Kozare?
- Što se dogodilo sa zarobljenim srpskim civilima: muškarcima, ženama i djecom?

Analiza fotografije srpskih žena i djece na putu u logor Jasenovac (prilog 6)

Pitanja:

- Može li se utvrditi socijalna pripadnost žena i djece na fotografiji?
- Izgledaju li osobe s fotografije kao „nepoćudne i pogibeljne osobe“ za državu?

Analiza fotografije djece u Kuli (prilog 7)

Pitanja:

- Opiši uvjete u kojima se nalaze djeca na fotografiji?
- Kako izgleda prostorija? Imaju li djeca nekakav namještaj, posteljinu?

Stradanje Židovki i Romkinja:

Analiza dviju fotografija: fotografija romskih žena i djece (prilog 8), fotografija židovske djevojčice s trakom „Ž“ (prilog 9)

Pitanja:

- Prisjetite se rasnih zakona koje su ustaše donijeli na početku svoje vladavine 1941. godine.
- Možete li se sjetiti imena nekih od tih zakona?
- Protiv kojih etničkih zajednica su ti zakoni bili usmjereni?
- Pogledajte izraz lice djevojčice s trakom. Je li svjesna opasnosti koja joj prijete?

Video-svjedočenje Gabriela Wintera, preživjelog zatočenika logora Jasenovac, o stradanju Židova i Roma. Materijal Zaklade SHOAH (prilog 11).

Pitanja:

- Kako su ustaše razdvajali Rome?
- Što su učinili sa starcima, ženama i djecom, a što s muškarcima?
- Koliko je članova Winterove obitelji stradalo tijekom Drugog svjetskog rata?
- U kojim su gradovima živjeli članovi njegove obitelji?
- Tko su bili njihovi progonitelji i ubojice?

Stradanje hrvatskih i ostalih antifašistkinja:

Video-svjedočenje Pave Peršić Molnar Hrvatice koja je kao antifašistkinja bila zatočena u ustaškom logoru Jasenovac. Materijal JSUP Jasenovac (prilog 10).

Pitanja:

- Kakvi su bili uvjeti života u logoru?
 - Jesu li Hrvatice, Srkinje, Židovke i Romkinje bile jednako tretirane u logoru? Poveži to s rasnim zakonima.
- Koje su se bolesti zatočenici posebice plašili?
- Zašto su zatočenici lagali ustašama da se radi o „gradišćanskoj gripi“?
- Kako su se zatočenice međusobno pomagale?
- Što je svjedokinja navela o stradavanju djece?
- Koga je istaknula kao izrazitog zločinca?

Izlaganje rada grupa i rasprava

Pitanja:

- Usporedi sudbine pripadnika pojedinih etničkih zajednica.
- Što je zajedničko u svim stradanjima zatočenika? Što je različito?

III. ZAVRŠNI DIO SATA (10 min.)

Učenici trebaju analizirati tablicu stradalih žrtava u koncentracijskom logoru Jasenovac (prilog 12). Treba naglasiti da je riječ o Poimeničnom popisu žrtava koncentracijskog logora Jasenovac, Spomen – područja Jasenovac koji nije potpun ni konačan, a rezultat je dosadašnjih istraživanja djelatnika Javne ustanove Spomen - područja Jasenovac.

Pitanja za završnu raspravu:

- Pogledajte u tablici broj stradale djece i žena. Koliki je njihov broj u odnosu na muškarce?
- Pogledajte broj žrtava po nacijama i izdvojite nacije koje su najviše stradale. Povežite te podatke s rasnim zakonima i holokaustom Židova u NDH i u Europi tijekom Drugog svjetskog rata.
- Što stradanje žena i djece govori o karakteru ustaške vlasti?

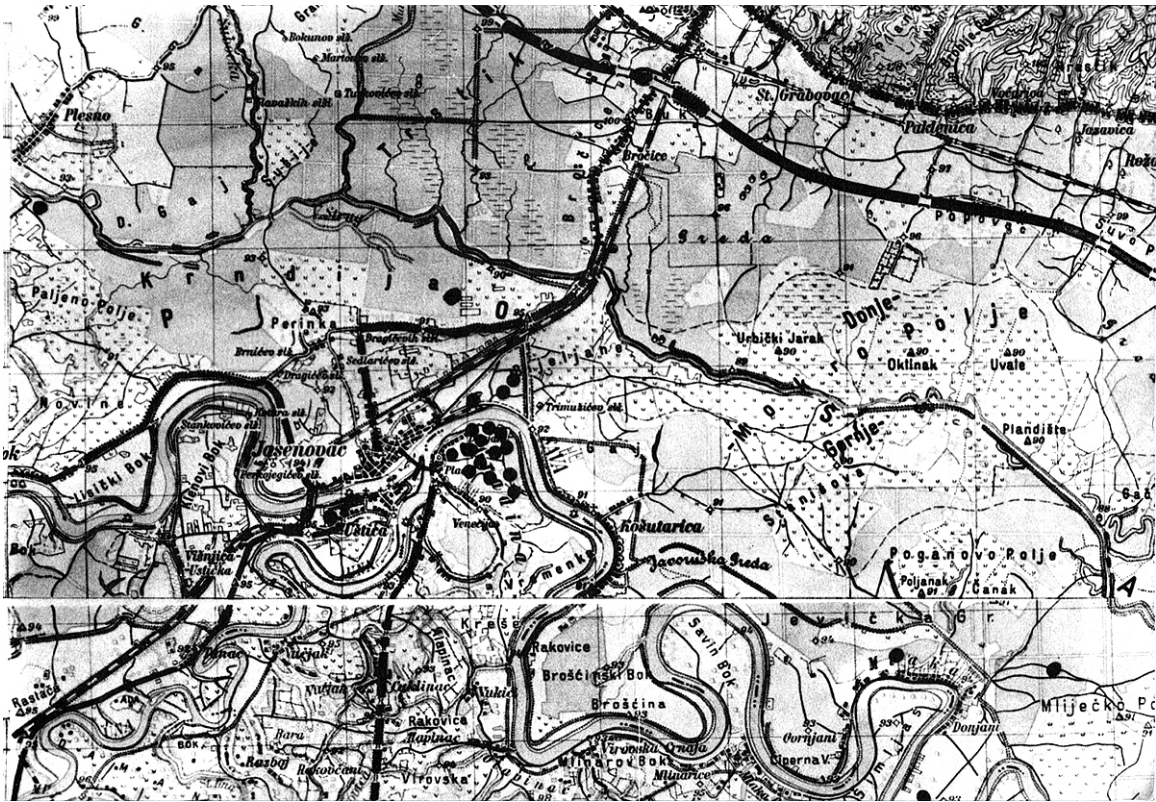
LITERATURA:

1. Benčić Rimay, Tea. et al., Spomen područje Jasenovac, Jasenovac, 2006.
2. Goldstein, Ivo – Slavko Goldstein, Holokaust u Zagrebu, Zagreb, 2001.
3. Lengel-Krizman, Narcisa .Genocid nad Romima: Jasenovac 1942., Zagreb, 2001.
4. Mataušić, Nataša. Jasenovac 1941.-1945. Logor smrti i ratni logor, Jasenovac-Zagreb, 2003.
5. Miletić, Antun Koncentracioni logor Jasenovac, knj. III, Beograd-Jasenovac, 1987.

PRILOG br.1: Dječaci u ustaškim uniformama



PRILOG br. 3: Zemljovid Jasenovca



PRILOG br. 4:

**ZAKONSKA ODREDBA O UPUĆIVANJU NEPOĆUDNIH I POGIBELJNIH OSOBA
NA PRISILNI BORAVAK U SABIRNE I RADNE LOGORE NDH**

Dne 25. studenoga 1941. izdao je poglavnik NDH "zakonsku odredbu" br. CDXXIX-2101-Z-1941., koju je potpisao i ministar pravosuđa i bogoštovlja dr. Mirko Puk.

§ 1.

Nepoćudne osobe koje su pogibeljne za javni red i sigurnost, ili koje bi mogle ugroziti mir i spokojnost hrvatskog naroda ili tekovine oslobodilačke borbe hrvatskog ustaškog pokreta, mogu se uputi u na prisilni boravak u sabirne i radne logore. Ove logore ovlaštena je osnivati u pojedinim mjestima NDH ustaška nadzorna služba.

§ 2.

Trajanje boravka u sabirnim i radnim logorima ne može biti kraće od 3 mjeseca ni duže od 3 godine.

§ 3.

Odluku o upućivanju osobe na prisilni boravak u sabirne i radne logore, o vremenu trajanja boravka i o stepenu opreza i paske donosi Ustaško redarstvo kao grana Ustaške nadzorne službe.

Sve upravne i samoupravne oblasti, kao i ustanove ustaškog pokreta dužne su Ustaškom redarstvu preko Župskog redarstva svoga područja prijaviti osobe navedene u §-u 1. ove Zakonske odredbe.

PRILOG br. 5:

Svjedočenje Lidije Zlatić, rođ. Hercog, Hrvatice, preživjele zatočenice logora u Staroj Gradiški o dovođenju srpskih civila u logor u ljeto 1942. godine i stradanju djece

"Ovo je ljeto obilježeno također strašnom pogibijom djece. Prilikom tzv. čišćenja Kozare dotjerane su u logor čitave obitelji iz okolišnih sela. Zdravi muževi i momci, dječaci i žene otpremani su na rad u Njemačku i Norvešku, starije osobe i djeca ostajali su u logoru, odakle su odlazile veće skupine starijih ljudi u nepoznatom, pravcu. Djeca su imala svoj logor u Ekonomiji. Sva su bila bolesna pateći od dizenterije, šarlaha, trbušnog i pjegavog tifusa. Unatoč tome dobivala su za hranu grah. Dvorile su ih naše drugarice. Na čelu dječijeg logora stajao je Ante Vrban, a njegova desna ruka bila je neka Olga, zatočenica. Kasnije je u toku godine 1944. pošto je Vrban još godine 1942. bio premješten iz logora, ta Olga od ustaša ubijena, jer je bila svjedok njihovih mnogobrojnih zločina."

(izvor: Antun Miletić, Koncentracioni logor Jasenovac, knj. III, Beograd-Jasenovac, 1987., str. 455.)

Napomene uz svjedočenje:

1. "čišćenje Kozare" – vojna akcija ustaških i njemačkih snaga koja je imala za cilj uništavanje partizanskog pokreta na Kozari. U toj je akciji sa šireg prostora planine Kozare odvedeno nekoliko desetaka tisuća srpskih civila, od kojih su mnogi završili u koncentracijskom logoru Jasenovac
2. Antun Vrban – ustaški časnik. Tijekom 1942. jedan od zapovjednika logora Stara Gradiška.

PRILOG br. 6: Zarobljene srpske žene i djeca



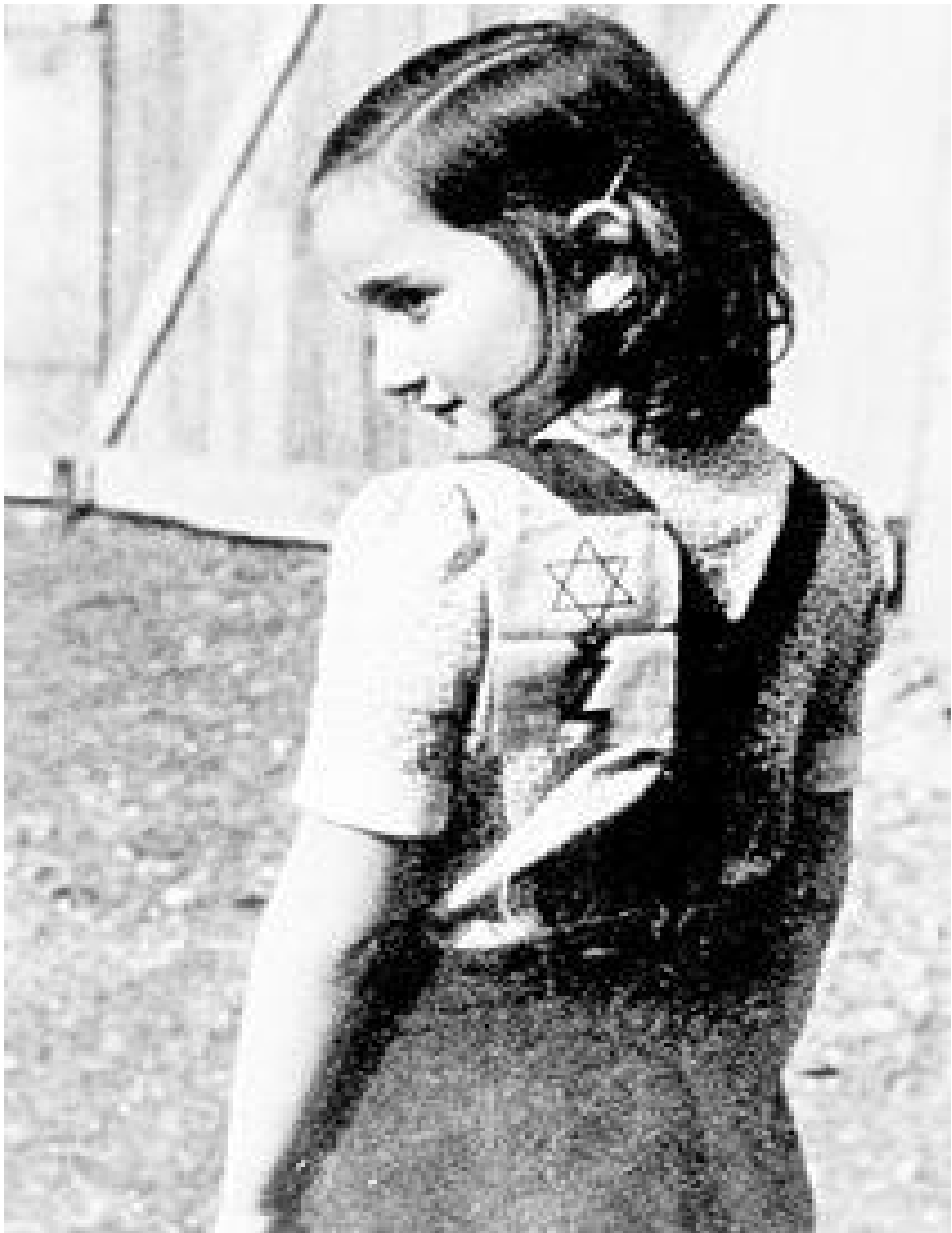
PRILOG br. 7: Djeca u Kuli



PRILOG br. 8: Romske žene i djeca u Uštici



PRILOG br.9: Židovska djevojčica s oznakom "Ž"



PRILOG br. 10: Svjedočenje Pave Peršić Molnar, Hrvatice, preživjele zatočenice koncentracijskog logora Jasenovac

Sa petnaest godina sam ja osim gimnazije već dolazila već u društvo starijih. Uglavnom je Zemun bio pun studenata koji su se angažirali oko srednjoškolski i mene je zapravo samo literatura uputila na taj pravac. To je bio šta ja znam Traven, pa Sinclair, pa Maksim Gorki, pa... ova jedna literatura koja je uvek govorila o onima poniženim i ovim drugima i ništa drugo mene nije nateralo na to. Posle te literature uvek se čitalo, uvek se razgovaralo i malo po malo su došla neka druga zaduženja. Učestvovati u demonstracijama tako da sam ja već za srednje škole već dva puta bila uhapšena. Pa su bile čitalačke grupe, pa je onda već bila pomoć, različita pomoć i tako sam ja maturirala.

Upisala sam medicinu 1940. godine i prebacila se sa svojim tim radom na fakultet. Tada su zaduženja već bila ozbiljnija, nosila se hrana zatvorenicima, delili se letki držali se razni govori, čitalačke grupe bile i tada sam ja postala član SKOJ-a.

27. sam uhapšena ja, onaj ko je bio u vezi sa Zemunom taj je uhapšen još ranije. Žena od Srebrenjaka je bila uhapšena. I kad sam ja došla na Trg N, odvedena gore mislim da je to bio drugi kat, referent je bio Tibor Vaško, likovali su ustaše i rekli su da Intelidens Servis (Obavještajna služba) ga nije uhapsio, al ga je uhapsilo ustaško redarstvo.

Prvim transportom velikim otišli smo u Gradišku. Dobila sam presudu i osuđena dve godine. U Jasenovcu su muškarce skinuli s vlaka, tu sam videla i tog svog druga, a mi smo išli do Okučana i u Okučanima smo izašli iz vlaka van i onda smo došli u Gradišku. Kroz onu veliku kapiju ušli smo unutra, tu nas je dočekao Ante Vrban, nekoliko žena mladih koje su nas pregledavale. Mi tada nismo znali da su to logorašice koje pregledavaju, nego su onako šaptale: „Mi smo isto što i vi“.

Pravoslavke, Srkinje i Jevrejke su išle u Kulu, mi smo išle u Hrvatski ženski logor jer je tada već postojao Hrvatski ženski logor. Prije toga... prije toga su svi bili u Kuli, nije postojao ženski logor. Tu bi čak spomenula jednu Atifu Lipničević iz Bijeljina koja je došla potpuno isprebijana u logor, al' je neobično hrabra i neobično je puno znala. Ona je do svoje smrti pričala o klasicima, o filmovima, ona je hrabrila ljude. Ona je umrla, naravno. Isto tako i Fatima Brkić koja je bila isto medicinarica. Jako jako požrtvovana, nikad joj ništa nije bilo teško, nikad ništa... Ona je streljana, kad su 1942. streljali Hanu Pavelić i Zlatu Šegvić, onda je i Fatima streljana... Došo valjda nalog izvana ili zašto... To su bila sporadična streljanja u hrvatskom logoru.

Kad sam došla u Kulu... To su velike prostorije, dole je pod, ničega nema. Ima ovak'e još manje prozore sa onim rešetkama i štakori. I ništa drugog nema. Po danu još kako tako možete se obraniti, ali po noći ne smete zaspati. To je strašno. Međutim je tamo organizacija bila sa tetom Ljubom na čelu. Drugi dan je hrana... Ja sam cijelo vreme dobivala hranu preko špage. Cijelo vrijeme. Tu ženu. Ona je heroj. Tu ženu, tetu Ljube...

Ja bi joj spomenik...Ona je na koncu zaklana, dobro...Ali onako znati da ćeš biti ubijen i onoliko pomagati ljudima kolko je ona...Ona je čak neke Srпкиnje uspela prebaciti u hrvatski logor kao Hrvatice i neke Jevrejke i na taj način ih spasila. Ona je do kraja dok ona nije ubijena ona je onako radila.

A Kula je bila stvarno samo znak smrti

Fatima kao zbilja izuzetan čovek, vrijedan, teta Ljuba, a da ne govorim o Bukiju. Buki Kunorti, toliko hrabar čovjek...Dakle na tifus tvrditi da nije tifus. Dozvoliti i izboriti da se lijekovi donose, dolaziti posjetiti ako je netko jako bolestan, tražiti od Maje da dođe da pogleda da kraj svakoga kreveta stoji, pomiluje i hrabri. U ono vreme kad je smisao života bila likvidacija, on se nekada ponašao čak i drsko. Imate utiska da je to čovek koji je svojom hrabrošću obeshrabrio Maju.

Ja recimo nakon te bolesti, kad sam došla u ambulantu mene je na peći čekala kafa. I on pred majom kaže: „Pave popi'te tu kafu“. Maja ni reč. Tamo stoji doktor Kosanović, koji je nešto hteo pružiti, ona to vrati natrag jer to je nezamislivo kod Maje. Dakle taj čovek, taj je čovek stvarno na granici drskosti on je isposlovao sve šta god se u logoru moglo isposlovati. U početku je s njim išo ustaša Ilko Bukovac , dok je bio Ante Vrban, poslije je išla Maja uvijek s nama.

Ono što je bilo strašno to je da je 1942. bila pokolj od tifusa. Pjegavi tifus to je ležalo k'o snoplje, to je strašno. A Ante Vrban je rekao ako se dokaže da je to tifus on će dići logor u zrak. Mi smo te žene sakrivali po klozetu, na tavan, držali ih radno od straha. Međutim, to se više nije moglo skriti jer je toliko bilo tih bolesti da je onda Vrban tražio od doktora Bukija Kunortija i još nekakvih doktora, ja još samo znam doktora Perića, da pronađu šta je to. Onda su oni rekli da to nema veze sa tifusom da je to strašna gripa uslijed pomanjkanja hrane i nakon toga mi smo to zvali gradišćanska gripa. To je k'o snoplje ležalo, to je strašno...

Svi su morali raditi i prvi pos'o koji sam dobila to je pranje vojničkih odijela koja su bila sva puna ušiju. Nakon toga sam bila zadužena za pranje ustaškog veša, a kada je Beška Turković otišla onda smo tu dužnost prihvatili Fatima Velika, moram reći Fatima Velika jer je postojala i mala Fatima, i ja smo tu dužnost, recimo brigu oko bolesnika. Smešno je 'opće reć' briga za bolesnike jer te brige nije nikako, Mogla je samo dobra riječ možda liječiti, drugo jer nije bilo vode, jer nije bilo hrane...

Onda je došla jedna međunarodna organizacija Crvenog križa. Da bi pokazali kakav je režim u logoru oni su od našeg šnajderaja, koji je bio u našem dvorištu, napravili bolnicu. Bili su kreveti, bijele plahte, bile su deke, međutim, ljudi su se jako bojali ići u tu bolnicu. Prva žena koja je živa odvedena, ja točno znam krevet, prva desno. Koja nije bila bolesna. Koja je ležala zbog toga što je dijete umrlo, pa je dobila mastitis, upala prsa, dakle to nije nikakva zarazna bolest. Maja je došla, pozvala grobare, koji su na ruci nosili znak da su grobari. To su uglavnom bili Jevreji i oni su nju odveli. Živu su je odveli.

Dobro, ali Švabi su bili...Mi sa Švabama nismo smeli razgovarati, ako bi nas pitali mi smo samo mogli reći svoj broj.

Najgore je bilo odvajanje djece od majki. To je ono što je grozno. Oni su došli da odvede relativno mlade ili dobro držeće u Njemačku na rad. Mi smo ih morali šišati, dotjerivati, to su uglavnom bile Srпкиnje i njih su odvojili od dece. To je ... ja misli da je od plača celi logor orio. To je ono neoprostivo. To je strašno. Ta djeca su uglavnom pomrla. Ona su došla u jednu nastambu, naše su isto bile zadužene za tu djece. Ja mislim da je to bila Ankica Štefanac, kolko se ja sjećam, ona je mislim i živa. I to su djeca ništa dobila proljev, ono kad se vide one slike, oni kosturi, to je tako izgledalo... Ono što baš nije to je Ante Vrban pustio plin i to je tako završilo.

Napomene uz svjedočenje Pave Peršić Molnar:

SKOJ - Savez komunističke omladine Jugoslavije

Trg N – Današnji Trg žrtava fašizma u Zagrebu

Ante Vrban – jedan od ustaških zapovjednika u logoru Stara Gradiška, odgovoran za smrt brojnih zatočenika, posebice djece.

Kula – zgrada u logoru Stara Gradiška, poznata po stradavanju zatočenika

Hrvatski ženski logor – dio logora Stara Gradiška u kojem su bile smještene zatočene Hrvatice

Maja – Marija Budžon, zapovjednica ženskog dijela logora Stara Gradiška. Uhićena nakon sloma NDH 1945. i osuđena na smrt zbog počinjenih zločina.

Jevreji = Židovi

Švabi = Nijemci

PRILOG br. 11: Svjedočenje Gabriela Wintera, koji je kao mladi Židov bio zatočenik ustaškog logora Jasenovac o stradanju Roma i njegove obitelji. (transkript)

(o stradanju Roma)

Pitanje: A vidjeli ste i Cigane kako kopaju grobove u šljivicima?

Winter: Da, da. Pazite ja sam... To je bio jedan posao non-stop. Pretpostavljam da je to ovakav režim bio. Cigani su imali svoj logor unutar logora zvani 3 C. Oni su tu dovedeni sve kompletne čerge. Već kad smo kod Cigana da vam kažem režim za Cigane. Kompletne čerge. Ovi nomadski Cigani, ne govorim o ovim civiliziranim koji su po naseljima živjeli u kućama i tako dalje, oni su dovedeni kao i drugi, hapšeni i dovedeni. A ovo je kompletna čerga dovedena s majmunima, medvjedima, arnjevima pokrivenim, kolima, konjima, dovedena. Žene, djeca i starci odmah (ubijeni), a ovi mladi muškarci, jaki u logor 3C.

Iz logora 3C su oni išli na te poslove. Kopali su jame dokle su, ne znam, bili u stanju. Nisu hranu... Čujte ja neću sad da kažem al nisam nikad vidio da im hranu nose. Prema tome on je mogao tri četiri dana, pet dana kopati i gotovo, nije mogao, nije imao više snage.

Onda bi, navodno, a čini mi se da je tako jer sam vidio uvijek nove Cigane, iskopaju recimo pet raka ili šest raka i jednu za sebe. Onda dođu ovi novi Cigani, zatrpaju sve to i ove zatrpaju i onda kopaju oni dalje. I onda ne znam koji dan i opet jednu za sebe. Jer sam bio svjedok stalno. Jedno vrijeme su stalno dolazili ti čergarski Cigani, čerge ciganske i Cigani ovi gradski dok ih nisu sve doveli. Poslije su prestali dolaziti. Onda je logor 3C već imao drugu namjenu. Dok je to trajalo, a trajalo je ne mogu vremenski odrediti koliko, trajalo je dok je bilo Cigana.

(o stradanju njegove obitelji)

Gornji red prvi to sam ja, do mene je brat Eliezer koji je bio tapetar i živio u Beogradu i u Beogradu je ubijen, do njega je moja sestra Berta, privatna činovnica, koja je bila u Jasenovcu i Gradiški i zamijenjena je, poslije rata je umrla. Do nje je moj brat Izidor, diplomirani veterinar koji je '42. godine ubijen u Zagrebu. Do Izidora je Žak odnosno Jakob koji je bio zarobljen kao vojnik jugoslavenske vojske, ranjen kroz pluća, nije liječen i '45. je ili '46. umro u Beogradu.

Sjede prva s lijevo Laura Polak, to je ona majka od one male curice, koja je danas u Švarevaldovom domu, do nje je moja majka koju su ustaše, to sam tek jučer saznao jer do sad nisam htio uopće da se interesiram jer bi me se previše dojmilo i bolilo, došao je kamion pred kuću, gdje je ona u jednom podrumu živjela, izveli su je van agenti civili, jedan za noge drugi za ruke i ubacili u auto, u kamion. Šta se dalje s njom događalo ne znam, ali uglavnom je tada isto '42. i ubijena. Imala je 75 godina, bila je šlagirana, jedva je hodala i nije bila u stanju da se sama na kamion popne. Do nje je Rezika, Reza, ona je prije rata bila u salonu Singer krojačica, za vrijeme rata bila je u Srijemu jedno vrijeme. Jedno vrijeme je, jer Mađari su je trebali predati SS-u bila u logorima, ali '45 ostala živa i vratila se. Do nje je najstariji moj brat Samuel koji je bio trgovac u Beogradu. On je isto '41. godine u Beogradu ubijen, ubijena je i njegova žena, a sin njegov, koji je danas univerzitetski profesor u Kanadi, ostao je živ zahvaljujući tome što je njegove mame sestra koja je također Židovka, bila davno u Šapcu još udana za jednog advokata

Jovanovića i ona je bila advokat. Preselili su se u Beograd i kao Srbi normalno se prijavili i ostala je ona živa, uopće nije tretirana kao Židovka, i ona je sačuvala to dijete.

Napomene uz svjedočenje Gabriela Wintera:

Logor 3C – Jedan od koncentracijskih logora Jasenovca. Nalazio se pokraj mjesta Jasenovac, uz rijeku Savu, u nekadašnjoj ciglani.

PRILOG br.12:

PREGLED ŽRTAVA KONCENTRACIJSKOG LOGORA JASENOVAC PO NARODNOSTI I SPOLU (na temelju Poimeničnog popisa žrtava koncentracijskog logora Jasenovac, Spomen- područje Jasenovac koji nije potpun ni konačan a rezultat je dosadašnjih istraživanja djelatnika JU Spomen – područja Jasenovac

narodnost	djeca	muškarci	Žene	UKUPNO
Crnogorci	1	17	9	27
Česi	1	69	11	81
Hrvati	127	2.355	980	3.462
Mađari	1	14	2	17
Muslimani	46	575	126	747
Nijemci	-	2	2	4
Poljaci	-	1	1	2
Romi	5386	5.038	4.174	14.599
Rusi	-	2	3	5
Slovaci	1	81	9	91
Slovenci	3	151	43	197
Srbi	11.893	17.252	10.435	39.580
Talijani	-	9	1	10
Ukrajinci	3	47	5	55
Židovi	1.342	6.833	2.525	10.700
Nepoznato	8	131	126	265
UKUPNO	18.812	32.577	18.453	69.842

(Izvor: Đorđe Mihovilović, Jelka Smreka: „O 'Poimeničnom popisu žrtava KL Jasenovac' prema do sada prikupljenim i provjerenim podacima“, Spomen područje Jasenovac, ur. Tea Benčić Rimay, Jasenovac, 2006., str. 219.)